

Utjecaj vršnjačkog nasilja na samopoimanje kod studenata

Burazin, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:943346>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**Utjecaj vršnjačkog nasilja na samopoimanje kod
studentata**

SARA BURAZIN

Split, 2024.

Odsjek za Učiteljski studij
Učiteljski studij

Utjecaj vršnjačkog nasilja na samopoimanje kod studenata

Student:
Sara Burazin

Mentorica:
doc. dr. sc. Katija Kalebić Jakupčević
Komentor:
dr. sc. Bruno Barać

Split, rujan 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Samopoimanje.....	2
2.1. Održavanje samopoimanja.....	4
3. Nasilje	7
4. Vršnjačko nasilje.....	9
4.1. Oblici vršnjačkog nasilja.....	13
4.1.1. Razlike između klasičnog i elektroničkog nasilja.....	17
4.2. Karakteristike počinitelja vršnjačkoga nasilja	18
4.3. Učestalost vršnjačkog nasilja.....	19
5. Istraživanje.....	22
5.1. Metodologija.....	22
5.2. Sudionici	22
5.3. Mjerni instrument.....	22
5.4. Postupak ispitivanja	23
5.5. Rezultati	23
5.6. Rasprava.....	26
6. Zaključak.....	29
7. Literatura.....	30
Sažetak	34
Abstract.....	35
Prilozi.....	36

1. Uvod

Kada djeca krenu u školu, prijateljstva i interakcije s vršnjacima postaju sve važniji dio njihovih života. Ovi odnosi mogu doprinijeti razvoju socijalne kompetencije djeteta, ali su također povezani s izloženošću novim oblicima viktimizacije. Iako vršnjačko nasilje može imati različite oblike, dostupni podaci ukazuju na to da je nasilje od strane školskih kolega daleko najčešće. Tema vršnjačkog nasilja danas privlači sve veću pažnju javnosti, masovnih medija i stručnjaka. Vršnjačko nasilje je složena pojava koja osim fizičkog nasilja obuhvaća brojna druga ponašanja koja su teže uočljiva. Dodatna prepreka za prepoznavanje vršnjačkoga nasilja je sumnja u sigurnost situacije koja se događa. Prema Olweusu (1998) na pojavu nasilja među djecom utječu četiri faktora. Jedan od njih je roditeljska toplina. Autor navodi da nedostatak roditeljske topline i pozornosti, a osobito u najmlađoj dobi, povećava mogućnost da će dijete razviti agresivne oblike ponašanja. Drugi faktor je roditeljski nadzor, to jest postotak u kojem se dijete nadzire. Idući je čimbenik tjelesno kažnjavanje od strane roditelja preko kojega djeca uče negativne obrasce ponašanja. Četvrti je faktor temperament djeteta. Autori Vasta i sur. (1998) navode da "teže odgojiva" djeca imaju više problema u ponašanju. Rezultati govore o tome da u interakciji sa nedovoljno osjetljivim, nedovoljno strpljivim, nedovoljno ustrajnim i nedovoljno stabilnim roditeljima, postoji povećan rizik da ova "teže odgojiva" djeca razviju nesigurnu privrženost i da roditelji reagiraju agresivno na ponašanje djeteta.

Žrtve vršnjačkoga nasilja snose brojne posljedice, što uključuje i gubitak samopoštovanja, a to može uzrokovati stvaranje negativne slike o sebi i osjećaja manje vrijednosti. Takva iskustva mogu dovesti do osjećaja nesigurnosti, anksioznosti, depresije i socijalne izolacije. U ovom će se radu obraditi utjecaj vršnjačkoga nasilja na samopoimanje kod studenata.

Samopoimanje je pojam koji se odnosi na to kako netko razmišlja, procjenjuje ili percipira sebe. Oblikuje se kroz iskustva, interakcije i razmišljanja te igra ključnu ulogu u utjecaju na ponašanje, emocije i međuljudske odnose. Samopoimanje uključuje poznavanje svoga materijalnog ja, međuljudskog ja i intrapersonalnog ja (Epstein, 1973). Materijalno se ja odnosi na naše tijelo, imovinu i druge stvari u našim životima. Međuljudsko ja su stavovi koje drugi imaju o nama, dok intrapersonalno ja podrazumijeva naše emocije, želje, potrebe i vrijednosti (Epstain, 1973).

2. Samopoimanje

Na pitanja „Tko ste vi?“, „Što vas definira kao osobu?“, može se odgovoriti na više načina. Netko će se definirati kao majka, netko kao terapeut ili vjernik. Drugi će za sebe reći da je dobar prijatelj ili brat. Može se opisati i kao nekoga tko je izvrstan u svom poslu. Ovi odgovori proizlaze iz unutarnjeg osjećaja o vlastitom identitetu. Taj osjećaj se razvija rano u životu, ali prolazi kroz stalnu procjenu i prilagodbu tijekom cijelog života. U psihologiji, ovaj osjećaj sebe ima poseban izraz - samopoimanje.

Pojam o sebi, slika o sebi ili samopoimanje često se u literaturi različito imenuju, shvaćaju i tumače. Međutim, ono zajedničko u razumijevanju toga pojma kreće se u smjeru vrednovanja sebe na način kako netko misli o sebi. To je mentalna slika ili osobna percepcija sebe, odnosno subjektivni doživljaj vlastitog ja (Lacković-Grgin, 1994). Ono je sveobuhvatna ideja koju imamo o tome tko smo - fizički, emocionalno, društveno, duhovno i u smislu svih drugih aspekata koji čine ono što jesmo (Neill, 2005). Sliku o sebi oblikujemo dok rastemo na temelju znanja. Višedimenzionalan je koncept te se može raščlaniti na pojedinačne aspekte. Na primjer, netko može imati vrlo različitu ideju o tome tko je u smislu svog fizičkog izgleda, a tko je u smislu svog duha ili duše. Samopoimanje je povezano s nekoliko drugih konstrukata "ja", kao što su samopoštovanje, slika o sebi, samoučinkovitost i samosvijest. Samopoimanje nije samopoštovanje, iako samopoštovanje može biti dio samopojmanja. Samopoimanje je percepcija koju imamo o sebi, naš odgovor kada si postavimo pitanje "Tko sam ja?" To je znanje o vlastitim sklonostima, mislima, preferencijama i navikama, hobijima, vještinama i područjima slabosti. Carl Rogers objašnjava samopoimanje kao sveobuhvatni konstrukt kojem je samopoštovanje jedna od komponenti (McLeod, 2008). Samopoštovanje je definirano kao posljedica oblikovanog pojma o sebi, odnosno kao procjenu ili vrednovanje samoga sebe. Coopersmith (1967) pojam samopoštovanje definira kao procjenu koju osoba stvara ili održava o sebi, a koja odražava stav prihvatanja ili odbijanja te ukazuje na razinu na kojoj pojedinac sebe doživljava sposobnim, uspješnim, značajnim i vrijednim. Dakle, osobe s visokim samopoštovanjem poštuju sebe i smatraju se vrijednima, dok su osobe niskog samopoštovanja sklone odbacivanju sebe, nezadovoljstvu sobom i preziru prema sebi (Rosenberg, 1965).

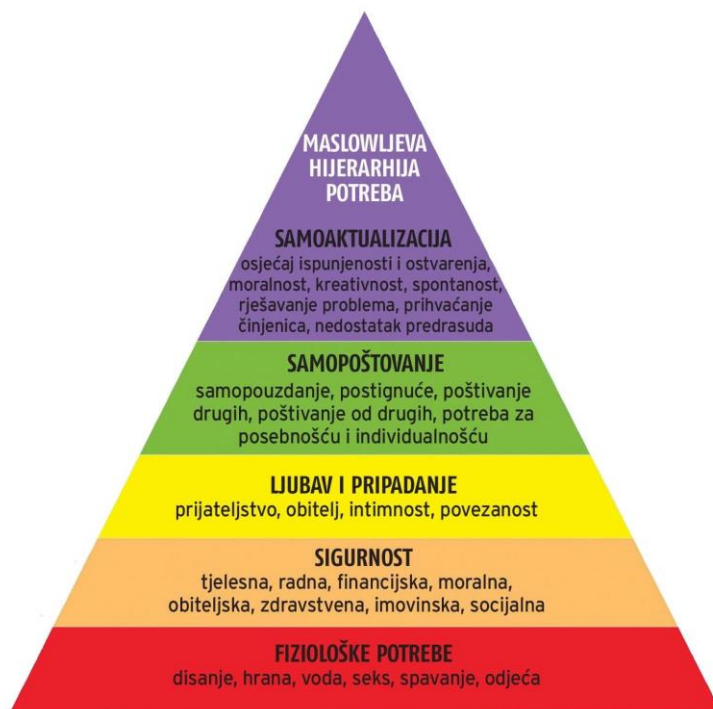
Slika o sebi povezana je sa samopoimanjem, ali je manjeg opsega. Ona predstavlja način na koji pojedinac vidi samog sebe i ne mora nužno odgovarati stvarnosti. Slika o sebi temelji se na vlastitoj percepciji, dok je samopoimanje sveobuhvatnija procjena sebe koja uključuje kako se osoba vidi, cijeni, razmišlja o sebi i osjeća prema sebi.

Samoučinkovitost je jednostavniji konstrukt od samopoimanja. Dok se samoučinkovitost odnosi na prosudbe pojedinca o vlastitim sposobnostima, samopoimanje je općenitije i uključuje i kognitivne i afektivne prosudbe o sebi (Bong & Clark, 1999).

Samosvijest također utječe na samopoimanje. To je osobina koja uključuje svijest o vlastitim mislima, osjećajima, ponašanju i osobinama. Da bi osoba imala potpuno razvijeno samopoimanje (i ono koje se temelji na stvarnosti), mora imati barem neku razinu samosvijesti.

O samopoimanju postoje razne teorije. Ipak, svi se teoretičari slažu u nekoliko činjenica. Jedna od njih je ta je samopoimanje cjelokupna ideja koju imamo o tome tko smo te uključuje kognitivne i afektivne prosudbe o sebi. Osim toga, ono je višedimenzionalno, uključuje naše poglede na sebe iz više aspekata, primjerice socijalnog, vjerskog, duhovnog, fizičkog i emocionalnog. Još jedna nedvojbeno postavka je da na samopoimanje utječu biološki i okolišni čimbenici, ali veliku ulogu igra i socijalna interakcija. Nadalje, ono se razvija u razdoblju djetinjstva i rane odrasle dobi. Postoji mogućnost da se promijeni i u kasnijim godinama, međutim, to je rijetkost jer su ljudi već izgradili ideju o tome tko su. Carl Rogers, poznati psiholog, razvio je teoriju o utjecaju samopoimanja na osobnost. Prema njegovom stajalištu, naša slika o sebi oblikuje našu osobnost, a naši postupci, u kombinaciji s osobnošću, stvaraju povratnu petlju koja dodatno utječe na naše samopoimanje. Rogers je smatrao da je naša osobnost vođena željom za samoaktualizacijom, stanjem u kojem dosežemo svoj puni potencijal, a naše samopoimanje, samopoštovanje i idealno ja se preklapaju ("Revisiting Carl Rogers", 2016). Načini na koje razvijamo svoje osobnosti i samopoimanja variraju, stvarajući tako jedinstvene pojedince kakvi jesmo. Prema Rogersu, uvijek težimo samoaktualizaciji. Kako bi se lakše razumjela Rogersova teorija, u nastavku je prvo opisana Maslowljeva teorija hijerarhije potreba, koja uključuje pojmove kasnije korištene u teoriji samopoimanja osobnosti. Maslowljeva hijerarhija potreba je teorija koja prikazuje ljudske potrebe kao piramidu s pet razina, pri čemu svaka viša razina postaje važna tek nakon zadovoljenja osnovnijih potreba. Najniža se razina odnosi na fiziološke potrebe, a to su osnovne potrebe za preživljavanje, poput hrane, vode, sna i zraka. Sljedeće su sigurnosne potrebe koje podrazumijevaju potrebu za sigurnošću i stabilnošću, uključujući fizičku sigurnost, zdravlje, te financijsku i emotivnu sigurnost. Zatim dolaze ljubav i pripadanje - potreba za prijateljstvom, ljubavlju, intimnošću i osjećajem pripadnosti. Predzadnja razina u hijerarhiji je poštovanje koje uključuje potrebu za samopoštovanjem, priznanjem i poštovanjem od drugih. Posljednja, najviša razina je samoaktualizacija. Ona se odnosi na ostvarivanje punog potencijala osobe i ispunjavanje vlastitih mogućnosti. To uključuje kreativnost, moralnost, spontanu izražajnost, rješavanje problema i ostvarivanje osobnih ciljeva. Samoaktualizacija se postiže kada su sve ostale

potrebe zadovoljene, omogućujući pojedincu da raste, razvija svoje talente i ostvaruje vlastite snove i ambicije (Slika 1).

Slika 1. Maslowljeva hijerarhija potreba ¹

2.1. Održavanje samopoimanja

Održavanje samopoimanja odnosi se na načine na koje ljudi održavaju ili poboljšavaju svoj osjećaj sebe. Iako je relativno fiksirano nakon što osoba dosegne odraslu dob, samopoimanje se može mijenjati na temelju iskustava. Teorija održavanja samopoimanja sugerira da aktivno oblikujemo naše samopoimanje u svim fazama života, bez obzira na to jesmo li toga svjesni ili ne (Lacković-Grgin, 1994). Različite teorije o održavanju samopoimanja općenito se bave sljedećim aspektima: našim procjenama nas samih, usporedbom našeg stvarnog ja s našim idealnim ja i akcijama koje poduzimamo kako bismo se približili našem idealnom ja (Munoz, 2012).

Iako ovaj proces može djelovati logično i jednostavno, često smo skloni moralnoj dvosmislenosti. Kada su sudionici istraživanja koje su proveli Mazara i sur. (2007) bili potaknuti da budu svjesniji svojih unutarnjih standarda za iskrenost, manje su se upuštali u korisno nepoštenje. Nasuprot tome, kada im je omogućena veća odvojenost između njihovih postupaka i nagrada za nepoštenje, češće su se upuštali u nepoštenje, a da pritom nisu mijenjali

¹ https://mantra.hr/wp-content/uploads/2021/12/maslow-hijerarhija-potreba-mantra.hr_.jpg

svoje samopoimanje (Ackerman, 2018). Ovaj primjer ilustrira kako ljudi kontinuirano procjenjuju sebe i svoj moralni kodeks te kako to utječe na njihov identitet i postupke.

Kao što je već spomenuto, samopoimanje je perspektiva koju imamo o tome tko smo. Svatko od nas ima jedinstveno samopoimanje, različito od samopoimanja drugih i od njihovog koncepta nas. Međutim, postoje neke karakteristike koje su zajedničke svim našim samopoimantima. Jedna od njih je da se samopoimanje prikazuje jedinstveno za svaku osobu. Osim toga, varira od vrlo pozitivnog do vrlo negativnog. Uvijek nosi emocionalne, intelektualne i funkcionalne dimenzije te se mijenja s kontekstom i mijenja se tijekom vremena. S obzirom na sve navedeno, ima važan utjecaj na život pojedinca (Ackerman, 2018). Samopoimanje se razvija i mijenja tijekom cijelog života, ali najviše tijekom ranih godina. Rano djetinjstvo je ključan period za mlade ljude da oblikuju percepciju o sebi i svom mjestu u svijetu.

Postoje tri opće faze razvoja samopoimanja tijekom ranog djetinjstva:

Prva se faza odnosi na razdoblje do druge godine života. Za ovu je fazu karakteristično da su djeci potrebni odnosi puni ljubavi kako bi razvili pozitivan osjećaj sebe. Djeca oblikuju sklonosti koje se usklađuju s njihovim urođenim osjećajem sebe. Mala djeca osjećaju se sigurno s nježnim, ali čvrstim granicama. Važna karakteristika ovoga razdoblja je da se razvijaju jezične vještine i djeca počinju imati osjećaj sebe – „ja“.

Sljedeća se faza odvija u razdoblju od treće do četvrte godine života. Trogodišnjaci i četverogodišnjaci počinju sebe doživljavati kao zasebne i jedinstvene pojedince. Njihove slike o sebi obično su opisne, a ne nametnute ili osuđujuće. Predškolci su sve neovisniji i znatiželjni o tome što mogu učiniti.

U posljednjoj fazi ranoga djetinjstva koje traje od pete do šeste godine života djeca prelaze iz faze "ja" u fazu "nas", postajući svjesnija potreba i interesa veće skupine. Predškolci mogu koristiti svoje riječi kako bi prenijeli svoje želje, potrebe i osjećaje dok djeca od pet i šest godina koriste napredniji jezik kako bi se definirala u kontekstu grupe (Miller, Church i Poole, 2019).

Tijekom srednjeg djetinjstva, u dobi od 7 do 11 godina, djeca počinju razvijati osjećaj svog društvenog ja i shvaćaju kako se uklapaju u društvo. U ovoj fazi češće prave društvene usporedbe i razmišljaju o tome kako ih drugi vide. Ostale karakteristike njihovog samopoimanja uključuju uravnoteženiji opis sebe. Razvija se pojam idealnog i stvarnog ja. Opisuju sebe prema kompetencijama umjesto prema specifičnim ponašanjima. Razvijaju svoj osjećaj sebe (Berk, 2004). Prema Lacković-Grgin (1994), djeca postaju sposobna donositi prosudbe sebe kao osobe tek nakon osme godine života. U tom periodu u opisivanje sebe uvode tjelesne i socijalne pojmove te termine intelektualne kompetentnosti. „Za razliku od male djece

koja u samoopisima više izražavaju svoje želje i maštu, u ovoj dobi djeca sebe opisuju na osnovi procesa samoevaluacije i na osnovi uspoređivanja s drugom djecom“ (Lacković-Grgin, 1994, str. 82.) Djeca tada postaju osjetljiva na svoj položaj u grupi vršnjaka. Uspoređujući se sa svojim vršnjacima, počinju diferencirati vlastitu kompetentnost koja postaje temeljna dimenzija samopoimanja. Također se pojavljuje i koncept emocija. U opisima djece primjećuje se napor da kontroliraju svoje emocije, naročito one negativne.

Adolescencija je faza u kojoj razvoj samopoimanja doživljava najsnažniji razvoj. U dobi od 12 do 18 godina, pojedinci eksperimentiraju sa svojim identitetom, uspoređuju se s drugima i razvijaju osnovu samopoimanja koja može ostati s njima do kraja života. Tijekom tog su razdoblja adolescenti skloni većoj samosvijesti i osjetljivosti na utjecaj svojih vršnjaka i kemijskih promjena u mozgu (Sebastian i sur., 2008). Uživaju veću slobodu i neovisnost, bave se sve konkurentnijim aktivnostima, uspoređuju se sa svojim vršnjacima i mogu pridavati veliku važnost perspektivi drugih (Manning, 2007). U adolescenciji postoje dva važna čimbenika koja utječu na samopoimanje i samopoštovanje, a to su uspjeh u područjima u kojima adolescent želi uspjeh i odobravanje značajnih ljudi u životu adolescenta (Manning, 2007). Kada učenici imaju zdrav osjećaj vlastite vrijednosti i samopoštovanja, to doprinosi boljem samopoimanju.

3. Nasilje

Prema Zloković (2004) postoje društveno prihvatljiva ponašanja koja bi djeca trebala usvojiti tijekom obrazovno-odgojnog procesa, poput dijeljenja, pomaganja i suradnje. Ova se ponašanja nazivaju prosocijalnim i smatraju se ključnim za razvoj. Suprotno prosocijalnim ponašanjima, društveno neprihvatljiva ponašanja uključuju namjerno nanošenje štete ljudima ili imovini, iako nisu uvijek izravno usmjerena na nanošenje ozljeda te kao takva predstavljaju ozbiljan problem koji zahtijeva pažnju i intervenciju. Nasilje, zlostavljanje i agresivnost spadaju u ovu kategoriju. Razumijevanje razlika između nasilja, zlostavljanja i agresivnosti pomaže u učinkovitijem pristupu prevenciji i rješavanju tih problema stoga će ovo poglavlje biti posvećeno razjašnjavanju tih pojmova. Svjetska zdravstvena organizacija (2002) definira nasilje kao namjerno korištenje fizičke snage ili moći, bilo prijetnjom ili djelovanjem, usmjereno prema sebi, drugoj osobi, grupi ljudi ili čitavoj zajednici, što može rezultirati ili rezultira ozljedom, smrću, psihološkim posljedicama, nerazvijenošću ili deprivacijom. Najčešće se pojavljuju kao posljedica međusobnih sukoba u situacijama gdje su najmanje dvije osobe ili dvije skupine suočene s činjenicom ili uvjerenjem da imaju različite potrebe, želje, interese, očekivanja, stavove i slično, pri čemu jedni postaju prepreka drugima. Često se sukob pogrešno smatra nasiljem, iako to nije. Sukob je posljedica različitih mišljenja, želja, percepcija, vjerovanja i stavova te sam po sebi nije ni pozitivan ni negativan. Sukobi su svakodnevni i javljaju se svuda gdje ljudi borave: vrtići, škole, obitelji (Maričević Crljenko, 2019). „Sukob označava situaciju u kojoj se suprotstavljaju najmanje dva ili više različitih mišljenja ili pogleda na situaciju, događaje, osjećaje, načine rješavanja problema, nesuglasnosti ciljeva i mogućih načina njihovog ostvarivanja i slično“ (Munivrana i sur., 2017, str. 16). Sukobi se dijele na intrinzične ili intraindividualne, koje imamo sa samima sobom, i ekstrinzične ili interindividualne, za koje su potrebna najmanje dva pojedinca (Munivrana i sur., 2017).

Sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, nasiljem među djecom i mladima smatra se svako namjerno fizičko ili psihičko nasilno ponašanje usmjereno prema djeci i mladima od strane njihovih vršnjaka učinjeno s ciljem povrjeđivanja neovisno o mjestu izvršenja. Može se razlikovati po obliku, težini, intenzitetu i vremenskom trajanju, a uključuje ponavljanje istog obrasca i održava neravnopravan odnos snaga (jači protiv slabijih ili grupa protiv pojedinca). Nasilje među djecom i mladima obuhvaća dva opća oblika: namjerne fizičke napade u bilo kojem obliku, kao što su udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad različitim predmetima, pljuvanje i slično, bez obzira na to je li

došlo do tjelesne ozljede kod napadnutog djeteta te psihičko nasilje koje se javlja kroz ponavljajuće ili dugotrajne negativne postupke jednog ili više djece. Negativni postupci uključuju ogovaranje, nazivane pogrđnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, namjerno zanemarivanje i isključivanje iz grupe kojoj dijete pripada, širenje glasina, oduzimanje stvari ili novca, uništavanje ili oštećivanje djetetovih stvari, ponižavanje, naređivanje ili zahtijevanje poslušnosti, kao i svako drugo ponašanje, uključujući spolno uznemiravanje i zlostavljanje, koje djetetu namjerno nanosi fizičku i psihičku bol ili sramotu, bilo kroz neposrednu komunikaciju ili putem društvenih mreža i elektroničke komunikacije (Hrvatski zavod za socijalni rad, 2014). Važno je razumjeti da nasilje, bez obzira na oblik, može ostaviti trajne posljedice na žrtvu i da je nužno poduzeti mjere za njegovo sprječavanje i suzbijanje u svim njegovim manifestacijama.

Zlostavljanje i nasilje su dva blisko povezana pojma. Zlostavljanje predstavlja oblik nasilja u kojem je žrtva (učenik) kontinuirano izložena negativnim postupcima od strane jednog ili više zlostavljača (učenika), koji je namjerno žele povrijediti, poniziti ili izložiti neugodnostima (UNICEF, 2006). Zlostavljanje je specifična vrsta nasilja koja traje dulje vrijeme i ponavlja se prema istom pojedincu ili grupi od strane pojedinca ili grupe. Može poprimiti oblik prijetnji, tjelesnih ozljeda, odbacivanja, ruganja, zadirivanja, ogovaranja, otuđivanja stvari ili prenesene agresije prema objektima (Zenzerović Šloser i Jurman, 2014). Najčešće korištena definicija dolazi od Svjetske zdravstvene organizacije, koja zlostavljanje opisuje kao svaki oblik tjelesnog i/ili emocionalnog zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja, zanemarivanja, nemarnog postupanja ili iskorištavanja djece, što rezultira stvarnom ili potencijalnom opasnošću za djetetovo zdravlje, preživljavanje, razvoj, dostojanstvo, u kontekstu odnosa odgovornosti, povjerenja i moći (WHO, 2006). Đuranović i Opić (2013) ističu izazov definiranja agresivnosti kao kompleksnog pojma koji obuhvaća širok spektar različitih akcija i popratnih emocija. Raznolikost terminologije poput agresivno, nasilno, antisocijalno i delikventno ponašanje u znanstvenim disciplinama reflektira različite perspektive prilikom opisa mladih koji su skloni agresiji.

Prema Biliću i sur. (2012), agresivno ponašanje često se prenosi učenjem putem modeliranja i potkrepljivanja, pri čemu su ključne uloge roditelja, učitelja i vršnjaka u formiranju ovih obrazaca. Djeca koja su izložena agresivnom ponašanju i nasilnim situacijama u obitelji često oponašaju takvo ponašanje u vrtićima i školama, jer su ti modeli najčešće i najintenzivnije prisutni u njihovom okruženju.

4. Vršnjačko nasilje

Nakon što djeca započnu školovanje, prijateljstva i interakcije s vršnjacima postaju sve važniji dio njihovih života. Ovi odnosi mogu značajno pridonijeti djetetovom osjećaju dobrobiti i društvenoj kompetenciji, ali istovremeno nose rizik izloženosti novim oblicima viktimizacije. Iako vršnjačko nasilje može imati različite manifestacije, dostupni podaci pokazuju da je nasilje od strane školskih kolega daleko najčešće.

Sesar (2011; prema Reić Ercegovac, 2016) vršnjačko nasilje među školskom djecom obuhvaća različite oblike nasilnog ponašanja koje jedan učenik ili skupina učenika usmjerava prema drugom učeniku.

Kako bi se neko ponašanje opisalo kao nasilno, potrebno je poznavati karakteristike nasilnoga ponašanja. Prema Olweusu (1998) vršnjačko nasilje odnosi se na pojavu u kojoj je učenik trajno i opetovano izložen negativnim postupcima od strane jednog ili više učenika. U Olweusovoj definiciji pojavljuje se pojam negativni postupci. Negativni postupak podrazumijeva situaciju u kojoj netko namjerno nanosi ili nastoji nanijeti ozljedu ili neugodnost drugoj osobi. Negativni postupci mogu biti verbalni, poput izrugivanja, zadirkivanja i prijetnji, ili fizički, kao što su udaranje rukama ili nogama, štipanje i sputavanje tjelesnim dodirima. Također, negativni postupci uključuju ponašanja bez uporabe riječi ili fizičkog kontakta, kao što su nepristojne geste, namjerno isključivanje nekoga iz grupe ili odbijanje suradnje s drugom osobom. U spomenutoj definiciji vršnjačkog nasilja naglašava se da se negativni postupci moraju događati „stalno i ponavljano“. Time se isključuju povremeni i negativni postupci usmjereni na jednog učenika u jednom trenutku, a na drugog u drugom trenutku. Nadalje, da bi se nešto definiralo kao nasilje među djecom, odnosno vršnjačko nasilje, potrebno je uzeti u obzir odnos snaga među učenicima. Ako se u sukobu nađu dva učenika slične duševne i/ili tjelesne snage, taj se sukob ne smatra vršnjačkim nasiljem. Za vršnjačko nasilje mora postojati neravnoteža snaga. Primjerice, učenik ili učenica koji su izloženi negativnim postupcima teško se brane i donekle su bespomoćni u odnosu na učenika koji ih zlostavlja (Olweus, 1998). Coloroso (2004) naglašava prijetnju daljnjom agresijom, odnosno da se ne radi o jednokratnom događaju, te intenzivan strah ili prestravljenost koja se javlja kod žrtve stvarajući osjećaj bespomoćnosti, dok kod počinitelja izaziva osjećaj slobode da radi što god želi bez straha da će za to snositi posljedice. Nasilno ponašanje koje se javlja između vršnjaka često ne uključuje prisutnost ranije navedenih kriterija, već se radi o reaktivnom, sporadičnom, ponašanju između vršnjaka podjednake moći.

Pri određivanju vršnjačkog nasilja bitno je uzeti u obzir ranjivost žrtve. Dok neki postupci mogu biti prihvatljivi za jednu osobu, za drugu, posebno učenika, mogu imati izrazito negativan učinak. O zlostavljanju govorimo kada zlostavljač razumije da je određeno ponašanje uznemirujuće za drugu osobu i svjestan je da bi žrtva željela da prestane, ali ipak nastavlja sa štetnim ponašanjem (Rigby, 2006). Prema Rigbyju (2006), kriteriji koji se trebaju uzeti u obzir pri prepoznavanju vršnjačkog nasilja uključuju vrstu nasilnog ponašanja, npr. blago zadirkivanje u odnosu na fizički napad, trajanje nasilja, tj. je li nasilje kratkotrajno ili dugotrajno te učestalost nasilnog ponašanja, npr. događa li se svakodnevno, tjedno ili rjeđe.

Rigby (2006) navodi sedam kriterija prema kojima možemo prepoznati zlonamjerno zlostavljanje:

1. Početna namjera da se nanese šteta. Ponekad većina ljudi ima poriv za povređivanjem drugih, ali može taj poriv potisnuti ili osigurati da se ne ispolji prema nemoćnim osobama. Zlostavljači se razlikuju po tome što se kod njih ta želja pojavljuje snažno i opsesivno, bez mogućnosti kontrole.

2. Izražavanje navedene želje u postupcima.

3. Povređivanje nekoga, što ovisi o (ne)sposobnosti osobe da se brani u određenom trenutku i situaciji.

4. Zlostavljanje mora biti usmjereno od jače osobe ili skupine prema nekome slabijem.

5. Zlostavljanje se obično ponavlja.

6. Za zlostavljanje nema opravdanja.

7. Podređenost žrtve predstavlja određeni, očiti užitek kod zlostavljača.

Sustavno proučavanje nasilja među vršnjacima započelo je 70-ih godina prošlog stoljeća, dok se prije toga smatralo normalnim dijelom djetinjstva. Prema Maričević Crljenko (2019), 1972. je godine provedeno istraživanje o nasilju unutar jedne skupine djece na školskom igralištu što je označilo prekretnicu u razumijevanju i istraživanju vršnjačkog nasilja.

Interakcije s vršnjacima imaju iznimnu važnost tijekom školskog razdoblja, a nedostatak prijateljskih veza ili stalne poteškoće u tim odnosima često su povezani s internaliziranim problemima kao što su usamljenost, depresija, anksioznost te s mogućim fizičkim problemima. Istraživanja ukazuju da dugotrajna izloženost nasilnim oblicima ponašanja u školi značajno povećava vjerojatnost socijalne izolacije, depresije i frustracije među učenicima. Ovi faktori mogu dovesti do ekstremnih posljedica poput napuštanja škole ili odustajanja od daljnjeg školovanja. Nasilje u školi negativno utječe i na kvalitetu nastavnog procesa. Nastavnici, koji su primorani rješavati sukobe i upravljati nasilnim situacijama, često ne mogu posvetiti dovoljno vremena i pažnje obrazovnom radu s učenicima (Puzić i sur., 2011).

Ova dinamika smanjuje učinkovitost poučavanja i narušava ukupnu atmosferu u učionici, što može dodatno pogoršati iskustvo učenja za sve učenike.

Kada se govori o nasilju među vršnjacima, najčešće se povezuje sa školskom djecom te ga se obično smješta unutar školske zgrade i dvorišta, premda se ono može dogoditi i na putu do škole i iz nje. Unutar škole, nasilje se može odvijati u učionici, u blizini toaleta, na hodnicima, u svlačionicama i na igralištu. Izvan škole, nasilje se često događa na autobusnim stanicama, u autobusima, igraonicama, trgovačkim centrima, parkovima i igralištima (Belančić i sur., 2013).

Bilić (2018) nasilje u školi dijeli na nasilje među učenicima, nasilje učenika prema nastavnicima, nasilje nastavnika prema učenicima te na nasilje među nastavnicima. U ovom će radu pozornost biti usmjerena na nasilje među učenicima, kao najčešći oblik vršnjačkoga nasilja.

Olweus (1998) za opisivanje nasilja među djecom najčešće koristi engleske termine poput "bullying," "bully/victim problems" i "victimization." U hrvatskom jeziku za termin "bullying" koriste se različiti izrazi: nasilje među djecom, zlostavljanje među djecom, viktimizacija, problem žrtva/zlostavljač, vršnjačko nasilje i školsko nasilje.

Vršnjačko nasilje (engl. peer violence) obuhvaća razne oblike nasilničkog ponašanja koje počinitelj nasilja provodi nad žrtvom iste ili slične dobi. Prema nekim autoricama, vršnjačko nasilje se često neopravdano koristi kao sinonim za vršnjačko zlostavljanje (engl. bullying). Ovi pojmovi, iako povezani, nisu identični i važno je razlikovati ih kako bi se preciznije razumjeli oblici i uzroci nasilničkog ponašanja među mladima (Maričević Crljenko, 2019). Prema službenoj stranici Američke vlade koja se bavi problemima zlostavljanja, vršnjačko nasilje karakterizira nejednakost u moći i višestruko ponavljanje, odnosno, ono ima potencijal da se događa više puta. Vršnjačko zlostavljanje se definira kao poseban oblik agresivnog ponašanja koje se učestalo ponavlja, a u kojem sudjeluju nasilnik i žrtva nasilja između kojih postoji nesrazmjer u moći, pri čemu nasilnik iskazuje veću moć u odnosu na žrtvu. Takvo je ponašanje nepravedno i neopravdano, a žrtva nasilja doživljava ga kao okrutno, dok nasilnik uživa u takvom ponašanju (Rigby, 2002).

Razlozi za nasilje među djecom su razni i kompleksni. Djeca se ponekad sukobljavaju, svađaju, vrijeđaju ili čak fizički obračunavaju, što je često rezultat njihove nezrelosti u rješavanju sukoba. U većini slučajeva, nakon određenog vremena, djeca uspiju izgladiti sukobe, pomiriti se i nastaviti svoje odnose s manje ili više bliskosti. S druge strane, postoje djeca koja su sklonija agresivnom ponašanju i reagiraju nasilno na najmanji osjećaj

ugroženosti, što se može manifestirati vikom, tučom ili nanošenjem štete drugima (Pregrad, 2010).

Prema Pregrad (2010), vršnjačko zlostavljanje se najčešće događa kada netko tko je slabiji i povučeniji postane meta namjernog i opetovanog povređivanja bez posebnog povoda ili razloga. Vršnjačko je nasilje najčešći oblik nasilja među mladima te se može razviti u najteže oblike antisocijalnog ponašanja.

Vejmelka (2012) ističe da se nasilje među vršnjacima najčešće događa tijekom adolescencije, razdoblja života obilježenog intenzivnim promjenama u tjelesnom, emocionalnom, kognitivnom i socijalnom funkcioniranju mlade osobe. Ovo razdoblje prijelaza iz djetinjstva u odraslu dob nosi sa sobom preuzimanje odgovornosti odrasle osobe. Vejmekla (2012) također smatra da je vršnjačko nasilje specifično u kontekstu prijelaza iz četvrtog u peti razred osnovne škole te prelaska iz osnovne u srednju školu. Prijelaz iz četvrtog u peti razred karakterizira napuštanje razredne nastave i prelazak na kabinetski sustav, gdje se učenici premještaju u različite učionice svakog školskog sata. Ovaj boravak na hodnicima znači manje nadzora od strane učitelja, što stvara više prilika za nasilje među djecom. S druge strane, prelazak u srednju školu predstavlja važnu prekretnicu za mladu osobu jer uključuje formiranje novih vršnjačkih grupa i preraspodjelu uloga unutar tih grupa.

Adolescencija je posebno osjetljivo razdoblje jer mladi ljudi prolaze kroz značajne tjelesne promjene poput puberteta, što može izazvati nesigurnosti i povećati rizik od konflikata. Emocionalne promjene također igraju veliku ulogu, jer adolescenti često doživljavaju intenzivne emocije i mogu imati poteškoća u njihovom upravljanju. Kognitivni razvoj omogućuje im složenije razmišljanje, ali i kritičnije sagledavanje sebe i drugih, što može dovesti do sukoba i nasilja. Socijalne promjene, uključujući potrebu za prihvaćanjem u vršnjačkoj grupi i oblikovanje identiteta, dodatno kompliciraju situaciju i mogu povećati učestalost vršnjačkog nasilja (Vejmelka, 2012). Bilić i Karlović (2015) iznose znakove koji ukazuju na nasilničko ponašanje u različitim dobnim skupinama. Kod male djece i predškolaca primjećuju se sljedeći simptomi: napadaji bijesa koji traju dulje od 15 minuta i koje je teško smiriti, često završavajući popuštanjem odraslih; impulzivni i agresivni ispadi bez jasnog razloga; neustrašivost i energičnost; stalno odbijanje pravila i neposluh prema odraslima; emocionalna nevezanost za roditelje, gdje na nepoznatim mjestima ne traže roditelje niti odlaze k njima; uživanje u nasilnim temama i česta izloženost nasilju na televiziji; zlobno ponašanje prema vršnjacima.

Kod školske djece, autorice navode sljedeće znakove nasilničkog ponašanja: loša pažnja i koncentracija; ometanje školskih aktivnosti; slab uspjeh u školi; česte tučnjave s

drugom djecom; burne reakcije na razočaranja, kritike i zadirkivanje; učestalo gledanje nasilnih filmova i igranje nasilnih igrica; malo prijatelja i često neprihvatanje zbog ponašanja; sklapanje prijateljstava s djecom poznatom po agresivnosti i neposlušnosti; stalno suprotstavljanje odraslima; zadirkivanje i mučenje životinja; osjećaj frustracije; nedostatak empatije prema drugima.

Kod adolescenata, znakovi nasilničkog ponašanja uključuju: nepoštivanje autoriteta; nedostatak empatije za osjećaje i prava drugih; rješavanje problema nasiljem; loš školski uspjeh i izostajanje iz škole bez razloga; isključenja iz škole; konzumacija alkohola i droga; sudjelovanje u tučnjavama, krađama i uništavanju javnog vlasništva.

Svaka dobna skupina pokazuje specifične znakove nasilničkog ponašanja, ali zajedničko im je da ta ponašanja predstavljaju ozbiljan izazov za njihove okoline i razvoj. Prepoznavanje ovih znakova može pomoći u pravovremenom djelovanju kako bi se spriječio razvoj dugotrajnijih i težih oblika nasilja. Razumijevanje konteksta i uzroka takvog ponašanja ključ je za razvoj učinkovitih strategija intervencije i podrške.

4.1. Oblici vršnjačkog nasilja

Prema Puharić i Baričević (2014), nasilje i zlostavljanje počinju već u predškolskoj dobi, a postaju sve izraženiji s prelaskom u više razrede osnovne škole, dok im učestalost opada tijekom srednje škole. Bilić (2018) izdvaja dvije temeljne vrste nasilja među vršnjacima: klasično nasilje i elektroničko nasilje. Klasično nasilje uključuje nekoliko oblika.

Fizičko nasilje. Odnosi se na redovite napade na nekoga slabijeg. Ono obuhvaća razne oblike agresivnog ponašanja kao što su udaranje, lupanje, pljuvanje, bacanje predmeta ili nagovaranje nekoga da nanese štetu drugome. Nekada se nasilje među vršnjacima uglavnom shvaćalo kao fizičko nasilje, koje je lako uočiti zbog vidljivih posljedica kao što su modrice ili lomovi. Ovi očiti znakovi olakšavaju prepoznavanje nasilja i brzu reakciju u pružanju pomoći žrtvama te poduzimanju mjera za počinitelja kako bi se ispravilo njegovo ponašanje (Bilić, 2018).

Verbalno nasilje. Verbalno nasilje predstavlja najčešći oblik nasilja među djecom i mladima, koji se sve češće doživljava kao normalno ponašanje umjesto nečega štetnog ili nepoželjnog. Definiira se kao namjerna i ponavljana uporaba riječi s ciljem da se drugoj osobi nanese bol i emocionalna povreda, što može ozbiljno narušiti psihičko i emocionalno stanje žrtve (Bilić, 2018). Verbalno nasilje uključuje nazivanje nekoga pogrđnim imenima, vrijeđanje, omalovažavanje i sl. te se kao takvo svrstava u psihičko nasilje (Sušac i sur., 2016). Vrijeđanje je najučestaliji oblik verbalnog nasilja (Popadić, 2009), uključujući postupke kojima

se želi umanjiti vrijednost, poništiti ili osramotiti nekoga među vršnjacima. Često korištene riječi kao što su "idiot", "kreten", "budala" ili slične, obično su popraćene vikanjem i ružnim grimasama, što dodatno pojačava njihovu štetnost. Također, vikanje, ismijavanje i stalno izrugivanje su oblici verbalnog nasilja. U verbalno nasilje se ubraja korištenje pogrdnih imena, davanje uvredljivih nadimaka i neprimjereni načini oslovljavanja koji se mogu odnositi na akademski uspjeh djeteta, fizički izgled, etničku pripadnost ili mjesto rođenja. Prijetnje fizičkim nasiljem, čak i kada nisu izgovorene direktno, također se smatraju verbalnim nasiljem zbog njihove namjere da zastraše žrtvu. Iako se ranije mislilo da su djevojčice sklonije verbalnom nasilju, istraživanja pokazuju da jednako mnogo djevojčica i dječaka sudjeluje u ovom obliku nasilja. Verbalno nasilje je posebno rašireno među mlađom djecom, osobito dječacima (Maričević Crljenko, 2019). Često prati fizičko nasilje i uključuje vrijeđanje, širenje glasina, zadirkivanje i ismijavanje. Važno je istaknuti da oba oblika nasilja, kako fizičko tako i verbalno, mogu imati duboke psihološke i emocionalne posljedice po žrtvu. Osim toga, kontekstualne varijable poput okoline u kojoj se nasilje događa i osobnih karakteristika žrtve i počinitelja igraju ključnu ulogu u tome kako se nasilje manifestira i percipira.

Relacijsko nasilje. Ovaj oblik podrazumijeva isključivanje pojedinca iz skupine, ignoriranje, širenje glasina i manipulaciju prijateljstvima što odgovara deprivaciji te dijelom i psihičkom nasilju (Sušac i sur., 2016). Relacijsko nasilje raste s godinama, iako se nekad smatralo da je više izraženo među djevojčicama. Novija istraživanja pokazuju da se i dječaci sve više uključuju u ovu vrstu nasilja (Bilić, 2015). Prema Biliću (2016), relacijsko vršnjačko nasilje, poznato i kao relational bullying, opisuje se kao namjerno neprijateljsko ponašanje koje se ponavlja, a cilj mu je sofisticirana i suptilna manipulacija s namjerom da se unište bliski odnosi, osjećaj prihvaćanja i pripadnosti te nanese šteta ugledu, socijalnom statusu i dobrobiti žrtve. Prema Biliću (2018), relacijsko nasilje može se sistematizirati u neizravne i izravne oblike.

Neizravni oblici relacijskog nasilja uključuju ogovaranje, ignoriranje, socijalno isključivanje, klevetanje i podmuklo nasilje s maskom dobrohotnosti. Ogovaranje, širenje tračeva i kleveta česti su oblici koji se usmjeravaju na osobnost, izgled, obitelj, društveni status ili etničku pripadnost žrtve. Ignoriranje i socijalno isključivanje često su bolna iskustva za žrtvu, gdje počinitelji potiču druge da je ignoriraju i isključe iz zajednice.

Izravni oblici relacijskog nasilja uključuju otvoreno postavljanje uvjeta za prijateljstvo, otvoreno odbijanje prijateljstva te poticanje drugih da nanose bol žrtvi. Ovi oblici nasilja često se koriste za manipulaciju društvenim statusom i reputacijom žrtve.

Spolno nasilje. Obuhvaća neželjene seksualne komentare, dodire, prijedloge ili radnje. Prema Hill i Kearl (2011), najčešći izvršitelji seksualnog nasilja, posebice seksualnog uznemiravanja, su vršnjaci. Pojava seksualnog nasilja među vršnjacima je više izražena u srednjoj školi. Jedan od razloga za nedovoljno osvještavanje o ovoj temi je što se takvo ponašanje često tumači kao normalan dio adolescencije te se naziva koketiranjem, načinom iskazivanja interesa ili zavodjenja (Bilić, 2018). Osim toga, mnogi smatraju da seksualno nasilje podrazumijeva samo najteže oblike kao što je silovanje.

Prema Biliću i suradnicima (2012), seksualno zlostavljanje među vršnjacima obuhvaća bilo kakve seksualne aktivnosti između dvoje maloljetnika ako jedno od njih ima moć nad drugim, uključujući prisiljavanje ili uvjeravanje na sudjelovanje u drugim seksualnim aktivnostima sa ili bez fizičkog kontakta. Prema istim autorima (2012), tri ključna čimbenika razlikuju zlostavljajuće od nezlostavljajućeg seksualnog ponašanja, a to su: razlika u moći, razlika u znanju i razlika u zadovoljenju. Razlika u moći ne ovisi samo o fizičkoj snazi, već uključuje i nagovaranje, podmićivanje i lažna obećanja. Razlika u znanju može biti prisutna kod starijih djece ili onih s više znanja o seksualnosti u odnosu na žrtvu. Razlika u zadovoljenju ukazuje na to da zlostavljač postupa radi osobnog, a ne obostranog zadovoljstva.

Prema Biliću (2018), seksualno uznemiravanje može se kategorizirati u dvije glavne skupine:

1. Nekontaktne seksualno uznemirujuće aktivnosti obuhvaćaju neželjene verbalne seksualne komentare, prijedloge, viceve i slično. Takve primjedbe često prate vulgarni gestikuliranje, buljenje, namigivanje i davanje raznih znakova. U školskom okruženju često se pojavljuju pisane poruke sličnog sadržaja upućene određenom djetetu, ostavljene na neprimjerenim mjestima ili vulgarni grafiti na školskim površinama. Također, pod ovu se vrstu nasilja ubraja i pokazivanje pornografskih slika ili materijala, kao i njihovo namjerno ostavljanje pod klupom ili u torbi žrtve.

2. Prisilne kontaktne aktivnosti obuhvaćaju štipanje za vrijeme nastave, fizičko ograničavanje, povlačenje, diranje po grudima, grljenje, pokušaje ljubljenja i slične neželjene oblike dodirivanja. U školskoj praksi često se primjećuju i toleriraju kao uobičajeni oblici ponašanja među adolescentima.

Bilić (2018) kategorizira seksualne napade i silovanje kao ekstremne oblike seksualnog nasilja. Nedostatak istraživanja seksualnih napada i silovanja među mladima često je povezan s činjenicom da mnoge djevojke iz straha ne prijavljuju svoja iskustva. Strah od stigmatizacije, strah od počinitelja, negativne reakcije obitelji, prijatelja i policije te dugotrajni pravni procesi najčešći su razlozi za prešućivanje silovanja. Posljedice seksualnog uznemiravanja i nasilja

uključuju strah, poremećaje spavanja te, u slučajevima težih napada, depresiju, anksioznost, suicidalne misli i pokušaje samoubojstva (Bilić, 2018).

Ekonomsko nasilje. Uključuje krađu, uništavanje imovine i namjerno nanošenje materijalne štete te kao takvo pripada psihičkom nasilju.

Kulturno nasilje. Temelji se na izdvajanju određene osobe zbog njene različitosti, primjerice na temelju njene nacionalnosti, religije ili rase. Nasilnik svoju ljutnju ponekad usmjerava na čitavu manjinsku skupinu ili obitelj žrtve (Hrabri telefon, 2012). Bilić (2018) ističe kako etnička pripadnost kao mogući faktor rizika za vršnjačko nasilje često nije dovoljno istražen, za razliku od drugih varijabli. Prema Biliću (2012), kulturalno nasilje obuhvaća često vrijeđanje i namjerno diskriminiranje temeljeno na nacionalnom, kulturnom, vjerskom, regionalnom ili rasnom podrijetlu. Djeca imigranata, suočena s potrebom prilagodbe novim uvjetima i zadržavanja vlastitog kulturnog identiteta, često doživljavaju napetost između svojih obiteljskih vrijednosti i potrebe za prihvaćanjem od strane vršnjaka. Takva situacija često dovodi do međugeneracijske kulturne disonance unutar obitelji, kao i do izazova i frustracija u interakciji s vršnjacima (Bilić, 2018).

Elektroničko nasilje ili cyberbullying je zlostavljanje uz korištenje digitalnih tehnologija. Može se odvijati na društvenim medijima, platformama za razmjenu poruka, platformama za igre i mobilnim telefonima. To je opetovano ponašanje, usmjereno na prestrašivanje, ljutnju ili posramljenje onih koji su ciljani. Primjeri elektroničkoga nasilja su širenje laži o nekome ili objavljivanje neugodnih fotografija ili videa nekoga na društvenim mrežama; slanje bolnih, uvredljivih ili prijetećih poruka, slika ili videa putem platformi za slanje poruka; lažno predstavljanje i slanje zlih poruka drugima u njihovo ime ili putem lažnih računara. Zlostavljanje licem u lice i internetsko zlostavljanje često se mogu dogoditi jedno uz drugo. No internetsko zlostavljanje ostavlja digitalni trag – zapis koji se može pokazati korisnim i pružiti dokaze koji će pomoći u zaustavljanju zlostavljanja (UNICEF, 2024). U Osnovnoj školi Frana Galovića iz Zagreba, u sklopu Erasmus projekta “Zajedno kroz izazove hibridnog poučavanja”, je provedeno istraživanje u kojem su sudjelovala 64 učenika osmoga razreda. Na prvo postavljeno pitanje koliko sati dnevno provode pred ekranima, 80 % učenika je odgovorilo kako su više od 3 sata, 15 % učenika je više od 5 sati, dok samo 5 % učenika provodi pred ekranom manje od tri sata. Na treće pitanje jesu li ikad razgovarali preko društvenih mreža s nepoznatim ljudima, 69 % učenika je odgovorilo pozitivno, dok 31 % njih nije. 98 % učenika zna što je cyberbullying, dok ih 2 % ne zna. Na pitanje znaju li razliku između bezazlenog zadirkivanja i nasilja, 86 % učenika je odgovorilo kako znaju dok ostatak učenika odgovara kako nisu sigurni.

Na pitanje, jesu li ikad bili žrtva cyberbullinga, 83 % učenika je odgovorilo pozitivno dok njih 17 % tvrdi kako nisu bili žrtve. S obzirom na to da učenici znaju u suštini što je cyberbullyng te kako je ogroman postotak doživio cyberbullying, iznenađuju odgovori na pitanje bi li prijavili cyberbullying. Na ovo pitanje 48 % učenika je odgovorilo kako ne bi, dok 52 % odgovara kako bi prijavilo (Stejskal, D., Vukušić Mahin, A., 2024). Rezultati ovoga istraživanja pokazuju koliko je česta pojava elektroničkoga nasilja u svakodnevnici.

Iako se isti kriteriji koriste za određivanje klasičnog i elektroničkog nasilja, postoje i neke razlike među njima.

4.1.1. Razlike između klasičnog i elektroničkog nasilja

Namjernost. U klasičnim oblicima vršnjačkog nasilja, namjera se obično ostvaruje izravno, osim kod relacijskog nasilja, dok je u elektroničkom nasilju često riječ o prikrivenim i neizravnim oblicima koji su najčešće anonimni. Teško je prepoznati i objektivno procijeniti namjeru i u jednom i u drugom obliku nasilja te ju precizno mjeriti.

Ponavljanje. U elektroničkom nasilju još uvijek nije jasno definirano. Počinitelj može učestalo napadati žrtvu istim ili različitim uvredljivim porukama, što nedvojbeno ukazuje na ponavljanje. Međutim, počinitelj može poslati samo jednu uvredljivu poruku, a žrtva može ponovno doživjeti nasilje svaki put kad pročita poruku ili posjeti određenu stranicu. Šteta za žrtvu može biti velika ako se nasilni sadržaji šire dalje od strane drugih, iako je počinitelj izveo samo jedan nasilni čin koji je pokrenuo lavinu nasilja.

Neravnoteža moći. Jedan je od ključnih kriterija klasičnog nasilja, dok je kod elektroničkog nasilja ta komponenta manje relevantna. Počinitelji s malo moći u fizičkom svijetu mogu imati veliku moć u virtualnom svijetu zahvaljujući tehnologiji i vještinama njenog korištenja.

Nemogućnost žrtve da se zaštiti. Ova komponenta ima posebno značenje u kontekstu elektroničkog nasilja. U virtualnom svijetu, žrtva se teže može obraniti i zaštititi nego u klasičnim oblicima nasilja. Žrtva je stalno dostupna napadaču koji je zahvaljujući modernoj tehnologiji može često napadati. Ne postoji sigurno utočište za žrtvu, a mogućnost odraslih da pruže zaštitu je smanjena zbog anonimnosti počinitelja i težeg otkrivanja njihovih djela. Materijali na internetu ostaju dugo, a žrtva može biti dugotrajno izložena nasilju pred potencijalno neograničenom publikom. Ta relativna trajnost informacija na internetu ima snažnije učinke na žrtve, izazivajući dugotrajniju socijalnu i emocionalnu štetu nego u slučajevima nasilja licem u lice.

Anonimnost. Dvije stvari koje najviše pridonose pojavi efekta online dezinhibicije su anonimnost i nevidljivost počinitelja. Počinitelj može nekažnjeno kršiti pravila skrivajući se iza elektroničkih uređaja (Bilić, 2018).

Bilić (2016) ističe da je klasično nasilje među vršnjacima veliki problem u mnogim zemljama. Prema rezultatima UNICEF-a (Pregrad, 2010) u Hrvatskoj, pokazalo se da je najveća izloženost osnovnoškolaca verbalnom nasilju (80,3 %). Također je prisutno i fizičko nasilje (45,4 %), dok se o relacijskom nasilju ne govori. Razumijevanje ovih razlika ključno je za adekvatnu prevenciju i intervenciju u slučajevima nasilja među vršnjacima, kako bi se smanjio njihov negativan utjecaj na djecu i mlade.

4.2. Karakteristike počinitelja vršnjačkoga nasilja

Počinitelji vršnjačkoga nasilja su djeca koja pokreću nasilje i namjerno te sustavno negativno utječu na grupu, ali najčešće na jednu žrtvu koja je relativno bespomoćna (Olweus, 1998). Oni teže dominaciji te često agresivno reagiraju, a njihove namjere su slične i u virtualnom svijetu, pa često kombiniraju metode klasičnog i elektroničkog nasilja (Kekez i Bilić, 2015). Kao razlozi njihova ponašanja navode se nedostaci u moralnom razvoju što ih potiče da djeluju iz osobnih interesa (osjećaj važnosti, nadmoćnosti, kontrole ili istaknute pozicije u razredu) bez uvažavanja i poštivanja prava i dobrobiti svojih vršnjaka (Kekez i Bilić, 2015).

Dvije su podvrste nasilnika koje se pronalaze u literaturi (Wei i Chen, 2012 prema Bilić, 2018). Prvu skupinu karakterizira neprijateljska, reaktivna agresivnost - ona kojoj je cilj nanijeti žrtvi bol ili štetu, a javlja se najčešće kao reakcija na neke vanjske podražaje, događaje ili postupke. Nasilnici koji pripadaju drugoj skupini djeluju svjesno, planirano odnosno instrumentalno, a glavne su im namjere ostvarenje cilja ili iskazivanje dominacije i moći nad slabijima (Essau i Conradt, 2009, Bilić, 2018).

U ponašanju djece nasilnika prisutna su različita devijantna ponašanja, kao što su kršenje zakona, sudjelovanje u tučnjavama, krađe, vandalizam i autodestruktivna ponašanja. Ova djeca često pokazuju nepoštivanje autoriteta i pravila, što se očituje kroz neopravdane izostanke iz škole, kršenje školskih pravila, varanje na ispitima, te općenito lošiji školski uspjeh. Osim toga, imaju slabiju motivaciju za postignućem, što dodatno otežava njihov akademski napredak (Buljan Flander i sur., 2007). Ova skupina djece često sudjeluje u raznim oblicima nasilja i vandalizma, ne samo unutar školskog okruženja, nego i u široj zajednici. Autodestruktivna ponašanja, poput samoozljeđivanja, također su česta među djecom nasilnicima. Njihova sklonost kršenju zakona i pravila odražava se na svim aspektima njihovog

života, uključujući i obrazovni sektor gdje se suočavaju s problemima kao što su česti izostanci, nepoštivanje školskih pravila, varanje na ispitima, te općenito lošiji školski uspjeh i slabija motivacija za postignućem.

Nadalje, djeca nasilnici postižu više rezultate na skalama neuroticizma i psihoticizma u odnosu na druge sudionike vršnjačkog nasilja (Mynard i Joseph, 1997; prema Sesar, 2011). Ova djeca imaju povećani rizik za različite oblike problema u ponašanju, uključujući hiperaktivnost, agresivnost, ovisnost o alkoholu, delinkvenciju, i izbjegavanje roditeljskih pravila (Wolke i sur., 2000; prema Sesar, 2011).

Djeca nasilnici često su suočena s unutarnjim sukobima i emocionalnim problemima koji dodatno pogoršavaju njihovo ponašanje. Povećani rezultati na skalama neuroticizma i psihoticizma ukazuju na njihovu sklonost ka emocionalnoj nestabilnosti i neobičnim ili antisocijalnim mislima. Njihovi problemi u ponašanju manifestiraju se kroz različite destruktivne aktivnosti, kao što su hiperaktivnost, impulzivnost, agresivnost i sklonost kršenju društvenih i roditeljskih pravila. Također, ovisnost o alkoholu i delinkventno ponašanje mogu biti prisutni kao dodatni faktori rizika.

4.3. Učestalost vršnjačkog nasilja

Dan Olweus (1998) proveo je jedno od prvih istraživanja na temu vršnjačkog nasilja kako bi dobio detaljnije podatke o mehanizmima nasilnik-žrtva i mogućim utjecajima intervensijskih programa. U Bergenskoj studiji, koja je obuhvatila 2500 djece u dobi od 10 do 15 godina iz 28 osnovnih i 14 srednjih škola, Olweus je utvrdio da su djevojčice sklonije neizravnim oblicima nasilja, poput klevetanja i širenja glasina, dok su dječaci češće izloženi izravnom fizičkom nasilju i sami češće počinitelji takvog nasilja. Djevojčice uglavnom zlostavljaju dječaci (više od 60 %), dok dječake uglavnom zlostavljaju dječaci (više od 80 %).

Istraživanje Nansel i suradnika (2004; prema Sesar, 2011) provedeno u 22 europske zemlje, pokazalo je da Švedska i Wales imaju najnižu stopu počinitelja nasilja (3 %), dok Danska ima najvišu (20 %). Najmanje djece koja su istovremeno žrtve i počinitelji nasilja utvrđeno je u Švedskoj (1 %), a najviše u Litvi (20 %). Postotak djece izloženih vršnjačkom nasilju kreće se od 5 % u Švedskoj do 20 % u Litvi. Woods i White (2005; prema Sesar, 2011) su utvrdili da su relacijski oblici nasilnog ponašanja učestaliji od direktnih oblika.

Daljnja istraživanja, poput onih koje su proveli Cook, Williams, Guerra i Kim 2010. godine (prema Velki, Vrdoljak, 2013), pokazuju da je u dobi od 11 godina oko 16 % počinitelja nasilja, oko 18 % žrtava te oko 7 % reaktivnih ili provokativnih žrtava, dok u dobi od 12 do 14 godina ima oko 20 % počinitelja, 26 % žrtava te 10 % provokativnih žrtava.

Prvo sveobuhvatno istraživanje o raširenosti vršnjačkog nasilja u Hrvatskoj provela je 2003. godine Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba (Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, 2010; prema Bilić i sur.,2012). Rezultati su pokazali da 27 % učenika u dobi od 10 do 14 godina doživljava barem jedan oblik nasilja u školi gotovo svakodnevno. Reaktivnih žrtava, tj. onih koji doživljavaju i čine nasilje, ima 8 %, dok je jednako toliko učenika svakodnevno nasilno prema drugima. Novije istraživanje Sušac, Rimac i Ajduković iz 2012. godine na nacionalnom uzorku pokazuje prevalenciju od 2,3 % počinitelja nasilja, 14,4 % žrtava i 7,7 % provokativnih žrtava (žrtve koje doživljavaju nasilje, ali ga i izazivaju i čine) u 5. razredu osnovne škole te 6,5 % počinitelja, 17,6 % žrtava i 16,4 % provokativnih žrtava u 7. razredu osnovne škole. Stariji učenici češće su istovremeno i žrtve i počinitelji nasilja, dok najstariji učenici (7. i 8. razreda) čine najviše nasilja. Isto istraživanje pokazalo je da u 37 % slučajeva djeca doživljavaju nasilje od drugog učenika iz svog razreda, u 16 % slučajeva od učenika iz viših razreda, u 11 % slučajeva od učenika iz iste generacije, ali drugog razreda, te u 3 % od učenika iz nižih razreda.

Rigby je 2006. godine na temelju istraživanja provedenog na uzorku djece osnovnih i srednjih škola u Južnoj Australiji zaključio da je viktimizacija češća među mlađim učenicima i da postaje rjeđa pri kraju srednje škole. Procjena pokazuje da je 20 % dječaka i 18 % djevojčica u dobi od 8 do 17 godina zlostavljano svaki tjedan, a učestalost zlostavljanja znatno se povećava na početku srednje škole.

Pregrad iz 2010. godine navodi da je postotak dječaka koji su zlostavljani u 5. razredu nešto veći od postotka djevojčica, no postotak za dječake opada prema 8. razredu, dok postotak za djevojčice ostaje stabilan. S druge strane, postotak dječaka koji zlostavljaju raste s dobi, dok postotak djevojčica koje zlostavljaju također raste, ali u manjoj mjeri.

Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba iz 2010. godine pokazala je da dječaci čine značajno više nasilja nego djevojčice, a veća je vjerojatnost da djevojčice budu zlostavljane od strane i dječaka i djevojčica, dok su dječaci najčešće zlostavljani od strane drugih dječaka. Rigby iz 2002. godine navodi da se dječaci u dobi od 8 do 11 godina češće nasilno ponašaju samostalno nego kao članovi grupe, dok dječaci stariji od 11 godina češće čine nasilje u grupi.

Pregrad iz 2010. godine navodi da učenike najčešće zlostavlja pojedinac dječak, zatim pojedinačna djevojčica prema drugim djevojčicama, a na trećem mjestu je grupa dječaka koji su nasilni prema drugim dječacima.

UNICEF-ovo istraživanje iz 2004. godine pokazalo je da se u hrvatskim osnovnim školama najčešće javlja naziv pogrđnim imenima, ismijavanje i zadirkivanje (14,35 %), zatim

pogrdni komentari vezani uz porijeklo (8,22 %), širenje lažnih glasina (7,26 %), seksualne uvrede (5,89 %) i isključivanje iz društva (5,71 %) (Pregrad, 2010)

Rigby je 2006. godine utvrdio da porastom dobi kod dječaka i djevojčica dolazi do povećanja verbalnog zlostavljanja, smanjenja fizičkog nasilja, dok zlostavljanje u obliku isključivanja ostaje jednako u različitim dobnim skupinama.

Istraživanja pokazuju da djeca koja su zlostavljana u obitelji češće postaju žrtve vršnjačkog nasilja. Cawson (2002; prema Bilić, Buljan Flander, Hrpka, 2012) je utvrdio da 70 % djece koja su seksualno zlostavljana od strane roditelja, 60 % fizički zlostavljana te 58 % fizički zanemarena postaju žrtve nasilja među vršnjacima.

Studije sugeriraju da su djevojčice sklonije emocionalnim oblicima nasilja, poput ogovaranja i socijalne isključenosti, što može imati duboke psihološke posljedice. Djevojčice su također sklonije unutrašnjoj patnji zbog nasilja, što ih čini podložnijima problemima poput anksioznosti i depresije (Rutgers University, 2019).

Govoreći o elektroničkom nasilju, Smith i suradnici iz 2008. godine navode da se ono još uvijek događa u manjoj mjeri nego tradicionalni oblici nasilja, ali je njegov porast primjetan. Elektroničko nasilje češće se događa izvan škole (11,1 %), dok se tradicionalni oblici nasilja češće događaju unutar škole (37 %). Učenici vjeruju da između 67 % i 100 % njih proživljava elektroničko vršnjačko nasilje. Sličan trend uočen je i u Hrvatskoj, gdje je istraživanje Pećnika i Tokića iz 2011. godine pokazalo da je 73 % učenika sedmih razreda u proteklih godinu dana vršilo fizičko nasilje, oko 50 % verbalno i relacijsko nasilje, a oko 20 % djece počinilo je neki oblik elektroničkog nasilja.

Općenito, prikazani podaci upućuju na to da je vršnjačko nasilje česta pojava u društvu te je kao takvo tema kojom se istraživači ozbiljno bave. Spomenuto je kako žrtve nasilja snose brojne posljedice, a najtrajnije ostaju one koje se odnose na psihičko zdravlje. Stoga se ovim istraživanjem želi se ispitati povezanost vršnjačkoga nasilja i samopoimanja kao konstrukta koji igra važnu ulogu u životu pojedinca, uključujući njegove emocije, ponašanje te interakciju s okolinom.

5. Istraživanje

5.1. Metodologija

Osnovni cilj ovoga diplomskoga rada je ispitati samopoimanje studenata s obzirom na prisutnost vršnjačkoga nasilja.

U skladu s postavljenim ciljem postavljeni su sljedeći problemi istraživanja:

1. Ispitati postoji li statistički značajna razlika u samopoimanju studenata s obzirom na izloženost nasilju.

2. Ispitati postoji li statistički značajna razlika u samopoimanju studenata koji su bili žrtvama vršnjačkoga nasilja s obzirom na spol.

U skladu s formuliranim problemima istraživanja postavljene su sljedeće hipoteze:

H1 Može se pretpostaviti statistički značajna razlika u samopoimanju između studenata koji su bili žrtve vršnjačkoga nasilja i studenata koji nisu bili žrtve vršnjačkoga nasilja, s tim da će osobe koje su bile žrtve vršnjačkoga nasilja imati niže samopoimanje u odnosu na osobe koje nisu bile žrtve vršnjačkoga nasilja.

H2 Može se pretpostaviti statistički značajna razlika u samopoimanju kod studenata koji su bili žrtve vršnjačkoga nasilja s obzirom na spol, s tim da će muškarci imati niže samopoimanje od žena.

5.2. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 231 student Sveučilišta u Splitu i Zagrebu, od čega su 178 bili ženskoga spola (77.06%), a 53 muškoga spola (22.94%). Ispitanici su podijeljeni u dvije skupine s obzirom na izloženost vršnjačkom nasilju: 100 studenata (43.29%) je izjavilo da su bili žrtve vršnjačkog nasilja, dok 131 student (56.71%) nije imao to iskustvo. Oni koji su bili žrtve nasilja, doživjeli su različite vrste nasilja; 94.1% njih je doživjelo psihičko nasilje, dok je 5,9% njih izjavilo da su doživjeli fizičko nasilje. Ovi sudionici predstavljaju raznoliku populaciju studenata koja omogućava dublje razumijevanje razlika u samopoimanju s obzirom na vršnjačko nasilje.

5.3. Mjerni instrument

Za potrebe istraživanja korišten je Robsonov upitnik samopoimanja (Self-Concept Questionnaire (SCQ)) koji je unesen u Google Forms. Upitnik se sastoji od sljedećih varijabli: spol, prisutnost vršnjačkoga nasilja, vrsta vršnjačkoga nasilja ako ga je bilo te samoprocjena sudionika koja ukazuje na njihovo samopoimanje (na skali od 8 stupnjeva, od 0 - uopće se ne

slažem do 7 - u potpunosti se slažem.) (<https://scales.arabpsychology.com/s/robson-self-concept-questionnaire/>). Robsonov upitnik samopoimanja je samoprocjenjivačka skala koja mjeri samopoimanje (Robson, 1989). Sastoji se od 30 stavki (npr. "Imam kontrolu nad svojim životom", "Osjećam se emocionalno zrelo", "Mogu voljeti sebe čak i ako me drugi ne vole"). Predmeti su temeljeni na sedam komponenti samopoimanja, prema teorijskim i empirijskim informacijama koje je pregledao Robson (1988). Bodovanje se provodi na skali od osam stupnjeva, od potpunog neslaganja do potpunog slaganja. SCQ ima dobru pouzdanost (Cronbach α od .89) i dobru valjanost (klinička valjanost od .70; tj. korelacija između SCQ rezultata i procjena samopoimanja iskusnih kliničara na vizualnoj analognoj skali od 10 točaka za uzorak psihijatrijskih pacijenata; Robson, 1989). Ukupni rezultat samopoimanja računa se tako da se neke stavke računaju kako su zapisane, a neke obrnuto. U upitniku je 14 „normalnih“ stavki (tvrdnje 1, 2, 3, 6, 9, 10, 12, 15, 16, 18, 24, 26, 29, 30) koje se boduju izravno kako je ispisano. Ostalih 16 tvrdnji se računa obrnuto (tvrdnje 4, 5, 7, 8, 11, 13, 14, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 27, 28), tj. 0 se računa kao 7, 1 kao 6, 2 kao 5, 3 kao 4, 4 kao 3, 5 kao 2, 6 kao 1 i 7 kao 0. Zbrajanjem ovako dobivenih brojeva dobije se ukupan rezultat samopoimanja.

5.4. Postupak ispitivanja

Ovo je istraživanje provedeno online putem Google Forms platforme tijekom srpnja 2024. godine, a bilo je potpuno anonimno i dragovoljno. Kontakt sa sudionicima bio je ostvaren metodom snježne grude. Naime, nakon što je nekolicina studenata pozvana na ispunjavanje upitnika, ta je skupina uključila veći broj drugih sudionika, svojih prijatelja i poznanika. Predviđeno vrijeme za popunjavanje upitnika je 7 minuta. Sudionicima je prije popunjavanja upitnika naglašeno kako su podatci anonimni te da se u slučaju bilo kakvih nejasnoća ili nerazumijevanja pitanja mogu obratiti istraživaču za pomoć. Većina je sudionika bez ikakvih poteškoća ispunila upitnike. U konačnici je prikupljen 231 ispunjeni upitnik, a prikupljeni podatci analizirani su primjenom računalne aplikacije JASP.

5.5. Rezultati

Prije ispitivanja hipoteza, provjereni su parametri normalnosti distribucije kako bi se utvrdilo zadovoljavaju li podaci uvjete za primjenu parametrijskih statističkih postupaka. U ovom slučaju korišteni su Kolmogorov-Smirnov te Shapiro-Wilk testovi normalnosti distribucije, kao i indeksi odstupanja (Skewness i Kurtosis), a provedena je i vizualna procjena distribucije podataka. Rezultati Kolmogorov-Smirnov testa (Tablica 1) ne pružaju dovoljno dokaza za određivanje normalnosti distribucije (vrijednost testa = .055, $p = .481$) te su se stoga

provele dodatne metode provjere normalnosti distribucije. Rezultati Shapiro-Wilk testa normalnosti distribucije (Tablica 1) ukazuju na statistički značajno odstupanje od normalne distribucije (vrijednost testa = .981, $p = .003$), budući da je p -vrijednost testa manja od .05. Prema Fieldu (2009), ovakvi rezultati su uobičajeni kod većih uzoraka, te se u takvim slučajevima preporučuje dodatna analiza drugih pokazatelja normalnosti, poput indeksa asimetričnosti (Skewness) i spljoštenosti (Kurtosis), kao i vizualna procjena distribucije. Indeks asimetričnosti iznosi -.49, što ukazuje na blago negativnu asimetričnost, dok indeks spljoštenosti iznosi .56, što upućuje na blagu spljoštenost distribucije. S obzirom na to da svi rezultati pokazuju kako distribucija nije normalna te nisu zadovoljeni preduvjeti za korištenje parametrijskih statističkih postupaka, za daljnju će se analizu koristiti neparametrijski postupci.

Tablica 1. Rezultati ispitivanja normalnosti distribucije istraživanih varijabli (N = 231)

Varijabla	Median (C)	IQR	S	K	Shapiro-Wilk	Kolmogorov-Smirnov
Samopoimanje	136.84	31.43	-.49	.56	.981	.481*

**Napomena: p-vrijednost Shapiro-Wilk testa ($p < .05$) ukazuje na statistički značajno odstupanje od normalnosti, p-vrijednost Kolmogorov-Smirnov testa ($p = .481$) ukazuje na moguće statistički značajno odstupanje od normalnosti*

Napomena: C - medijan, IQR - , Indeks poluinterkvartilnog raspršenja, S (Skewness) – indeks asimetričnosti, K (Kurtosis) – indeks spljoštenosti

Hipoteza 1

Hipoteza 1 pretpostavlja da postoji statistički značajna razlika u samopoimanju između studenata koji su bili žrtve vršnjačkog nasilja i onih koji nisu. Rezultati Mann-Whitney U testa pokazuju da postoji značajna razlika u samopoimanju između ove dvije skupine ($U = 4686.00$, $p < .01$). Studenti koji su bili žrtve vršnjačkog nasilja imaju niže samopoimanje u usporedbi s onima koji nisu bili žrtve. Ovi rezultati podržavaju postavljenu hipotezu te upućuju da vršnjačko nasilje ima značajan utjecaj na samopoimanje s tim da osobe koje su bile žrtve vršnjačkoga nasilja ($C = 135.00$) imaju niže samopoimanje u odnosu na osobe koje nisu bile žrtve vršnjačkoga nasilja ($C = 144.00$).

Tablica 2. Rezultati Mann-Whitney U testa - samopoimanje s obzirom na izloženost nasilju

	N	Medijan	IQR	Statistik	p
Nisu žrtve vršnjačkog nasilja	131	144.00	44.00	4686.00	p <.001
Žrtve vršnjačkog nasilja	100	135.00	35.00		

Napomena: N - broj sudionika, Indeks poluinterkvartilnog raspršenja, p = razina značajnosti

Hipoteza 2

Hipoteza 2 testirana je Mann-Whitney U testom, pri čemu su uspoređene razine samopoimanja između muških i ženskih studenata koji su bili žrtve vršnjačkog nasilja. Rezultati su pokazali da ne postoji statistički značajna razlika u samopoimanju s obzirom na spol ($U = 4282.00$, $p >.05$).

Tablica 3. Rezultati Mann-Whitney U testa - samopoimanje s obzirom na spol

	N	Medijan	IQR	Statistik	p
Samopoimanje žene	178	140.00	42.00	4282.00	.31
Samopoimanje muškarci	53	139.00	41.00		

Napomena: N - broj sudionika, Indeks poluinterkvartilnog raspršenja, p = razina značajnosti

5.6. Rasprava

Glavni cilj ovoga istraživanja bio je ispitati samopoimanje kod studenata s obzirom na prisutnost vršnjačkoga nasilja. Žrtve vršnjačkog nasilja suočavaju se s brojnim posljedicama, uključujući gubitak samopoštovanja, što može dovesti do negativne slike o sebi i osjećaja manje vrijednosti.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je 43.29% ispitanika bilo žrtvom vršnjačkoga nasilja, dok 56.71% ispitanika nije imalo to iskustvo.

Prvim se istraživačkim pitanjem željelo ispitati postoji li statistički značajna razlika u samopoimanju studenata s obzirom na to jesu li bili izloženi vršnjačkom nasilju. Prvom se hipotezom (H1) pretpostavilo da će žrtve vršnjačkoga nasilja imati niže samopoimanje u odnosu na osobe koje nisu bile žrtve vršnjačkoga nasilja. Na temelju rezultata dobivenih u ovom istraživanju zaključuje se da postoji statistički značajna razlika u samopoimanju između studenata koji su bili žrtve vršnjačkoga nasilja i onih koji nisu bili žrtve vršnjačkoga nasilja te da osobe koje nisu bile žrtve vršnjačkoga nasilja imaju značajno više samopoimanje (Tablica 2), čime je prva hipoteza (H1) potvrđena.

Prethodna istraživanja o doživljenom vršnjačkom nasilju donose slične rezultate. Posljedice doživljenog vršnjačkog nasilja najčešće se manifestiraju u obliku internaliziranih poteškoća, primjerice, povišene depresivnosti, usamljenosti i niskog samopoštovanja (Slee i Rigby, 1993., prema Reić Ercegovac, 2016). Žrtve vršnjačkog nasilja imaju nisko samopouzdanje i samopoštovanje, introvertirane su, pasivne, submisivne osobe. Osim toga, javlja se i tendencija da sebe okrivljuju za poteškoće (Sesar, 2011). Djecu koja trpe nasilje, ali se također nasilno ponašaju prema drugima (provokativne žrtve), karakterizira osobnost koja se djelomično preklapa s karakteristikama počinitelja nasilja i karakteristikama djece koja su izložena nasilju (Rigby, 2002). Djece koja trpe nasilje, ali se i nasilno ponašaju prema drugima imaju slabije samopoštovanje (Andreou, 2000). S obzirom na to da je samopoštovanje najčešće dio samopoimanja, može se zaključiti kako doživljeno vršnjačko nasilje utječe i na samopoimanje i to tako da žrtve vršnjačkoga nasilja imaju niže samopoimanje od osoba koje nisu bile žrtve vršnjačkoga nasilja.

Druga istraživanja pokazuju da je uloga žrtve gotovo uvijek povezana s izrazito niskim samopoimanjem, što znači da mlada osoba ima lošije mišljenje o sebi na različitim aspektima općeg, akademskog i neakademskog samopoimanja u odnosu na većinu svojih vršnjaka. Mnogi autori ističu da nasilje može biti od presudne važnosti u oblikovanju slike koju pojedinac ima

o sebi, a njihova istraživanja sugeriraju da djeca izložena nasilničkom ponašanju pokazuju niže rezultate na skalama samopoimanja (Sullivan i sur., 2008 prema Vejmelka, 2012).

Drugo je istraživačko pitanje imalo za cilj ispitati postoji li statistički značajna razlika u samopoimanju studenata koji su bili žrtvama vršnjačkoga nasilja s obzirom na spol. Druga hipoteza (H2) pretpostavlja da postoji statistički značajna razlika u samopoimanju kod studenata koji su bili žrtve vršnjačkoga nasilja s obzirom na spol, s tim da će muškarci imati niže samopoimanje od žena. Rezultati istraživanja (Tablica 3) pokazuju da spol nije značajan faktor u određivanju razine samopoimanja među studentima koji su bili žrtve nasilja te je time druga hipoteza (H2) odbačena.

Nasuprot tome, Reić Ercegovac je 2016. godine provela istraživanje na uzorku od 400 učenika s ciljem utvrđivanja spolnih razlika u učestalosti doživljavanja nasilnog ponašanja. Rezultati ovoga istraživanja pokazuju da se dječaci i djevojčice razlikuju u učestalosti doživljavanja većine oblika nasilnog ponašanja dok razlika nije utvrđena za dva oblika - ogovaranje te elektronsko nasilje, odnosno upućivanje ružnih poruka putem sms-a, e-maila ili društvenih mreža. Rezultati istraživanja ukazuju da dječaci, u odnosu na djevojčice, češće doživljavaju sve oblike nasilnog ponašanja (vikanje, udaranje, čupanje, vrijeđanje te omalovažavanje zbog neke osobine).

Još jedno istraživanje koje bi moglo ukazati na to da studenti imaju niže samopoimanje u odnosu na studentice je provedeno je 2007. godine, a proveli su ga Buljan Flander i sur. Analizom varijabli spola i dobi, uočeno je da s dobi raste i stupanj počinjenoga nasilja u obje spolne skupine. Ipak, kod dječaka je vidljiv nagli porast nasilja, dok je u djevojčica taj porast znatno blaži.

Na temelju ovih dvaju prethodno provedenih istraživanja postavljena je druga hipoteza (H2) da će studenti koji su bili žrtve vršnjačkoga nasilja imati niže samopoimanje od studentica koje su bile žrtve vršnjačkoga nasilja. S obzirom na to da su bili izloženiji svim oblicima nasilja u odnosu na studentice što bi moglo rezultirati time da imaju i niže samopoimanje od studentica. Osim toga, vršnjačko nasilje kod dječaka je s dobi raslo znatno više nego kod djevojčica, a samim time bi samopoimanje kod dječaka moglo biti niže nego kod djevojčica.

Pri interpretaciji dobivenih rezultata valja se osvrnuti na neka ograničenja ovoga istraživanja. Razlog za nepodudaranje rezultata vezanih za drugu hipotezu (H2) mogao bi biti povezan s relativno malim brojem muških ispitanika u ovom istraživanju, što predstavlja ograničenje i sugerira potrebu za daljnjim istraživanjima s uravnoteženijim uzorkom s obzirom na spol. Potrebna su daljnja istraživanja koja bi uključila veći broj muških sudionika kako bi

se mogli dobiti pouzdaniji zaključci o razlici u utjecaju vršnjačkog nasilja na samopoimanje između spolova.

U konačnici, rezultati ovog istraživanja pružaju osnovu za daljnja istraživanja koja bi trebala dublje istražiti individualne razlike u reakcijama na različite oblike vršnjačkog nasilja te razviti efikasne strategije za suočavanje s njegovim posljedicama. Istraživanja s većim i raznovrsnijim uzorcima mogla bi pomoći u razumijevanju složenosti ove problematike i doprinusu boljoj podršci žrtvama vršnjačkog nasilja te svijesti o učestalosti pojavljivanja vršnjačkoga nasilja te samoj prevenciji istoga.

6. Zaključak

Tema vršnjačkog nasilja privlači sve veću pažnju javnosti, medija i stručnjaka, čime se naglašava njena složenost. Nasilje među vršnjacima ne uključuje samo fizičke napade već i brojne oblike psihičkog zlostavljanja, koji su često teže uočljivi. Poseban izazov u prepoznavanju vršnjačkog nasilja predstavlja nesigurnost u interpretaciji situacija koje se događaju, što dodatno otežava rano prepoznavanje i adekvatno reagiranje.

Žrtve vršnjačkog nasilja često snose brojne posljedice, uključujući gubitak samopoštovanja, stvaranje negativne slike o sebi i osjećaja manje vrijednosti, što može dovesti do nesigurnosti, anksioznosti, depresije i socijalne izolacije. U ovom radu istražen je utjecaj vršnjačkog nasilja na samopoimanje studenata, pojma koji se odnosi na način na koji pojedinac procjenjuje i percipira samog sebe. Samopoimanje se oblikuje kroz različita iskustva i interakcije te igra ključnu ulogu u oblikovanju ponašanja, emocija i međuljudskih odnosa.

Rezultati istraživanja pokazuju značajnu razliku u razini samopoimanja između studenata koji su bili žrtve vršnjačkog nasilja i onih koji nisu. Studenti koji nisu bili izloženi nasilju imaju značajno više samopoimanje, dok su žrtve nasilja pokazale niže prosječne razine samopoimanja.

Statističke analize, podržavaju hipotezu da vršnjačko nasilje ima značajan negativan utjecaj na samopoimanje. Ipak, spol se nije pokazao kao značajan faktor u oblikovanju samopoimanja među žrtvama vršnjačkog nasilja, Valja naglasiti kako 77.06% ispitanika ženskoga spola, dok je tek 22.94% muškoga spola.

Ovo istraživanje naglašava važnost pravovremenog prepoznavanja i intervencije u slučajevima vršnjačkog nasilja kako bi se minimizirale negativne posljedice na psihološko zdravlje i samopoimanje mladih ljudi. Rezultati pružaju temelj za dalja istraživanja i razvoj strategija koje bi mogle pomoći u smanjenju učestalosti i utjecaja vršnjačkog nasilja.

7. Literatura

- Ackerman, C. (2018). *What is Self-Concept Theory? A Psychologist Explains*. <https://positivepsychology.com/self-concept/>.
- Babović, A. (2023). Zastupanje osoba s invaliditetom u sudskim postupcima radi lišenja i vraćanja poslovne sposobnosti: je li zastupnički potencijal i učinak pun i (is)korišten?. *Zagrebačka pravna revija*, 12 (1), 97-117.. <https://hrcak.srce.hr/309987>
- Belančić, T., Nikčević-Milković, A. i Šuto, A. (2013). Nasilje među vršnjacima– postoji li razlika u gradskim, prigradskim i seoskim sredinama?. *Školski vjesnik*, 62 (2-3), 269-286.
- Berk L. E. (2004). *Development through the lifespan*. Allyn & Bacon.
- Bilić, V. (2015). Uloga škole i školske vezanosti u objašnjenju ponašanja učenika. (ur. S. Opić, V. Bilić i M. Jurčić). *Odgoj u školi*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str.119-154.
- Bilić, V. (2018). *Nove perspektive, izazovi i pristupi nasilju među vršnjacima*. Obrazovni izazovi i Učiteljski fakultet.
- Bilić, V., Buljan Flander, G., Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Naklada Slap.
- Bilić, V., Karlović, A. (2015). *Nasilje među djecom*. Markom graf d.o.o.
- Bjelošević, E., Bjelošević, S. i Hadžikapetanović, H. (2020). *Peer violence as a problem of the modern society*. *Psychiatria Danubina*, 32 (suppl. 3), 371-377. <https://hrcak.srce.hr/262575>.
- Buljan Flander, G. i Šostar, Z. (2011). *Nasilje među djecom*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba. <http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-medu-djecom-2/>.
- Buljan Flander, G., Durman Marjanović, Z., Čorić Špoljar, R. (2007). Pojava nasilja među djecom s obzirom na spol, dob i prihvaćenost/odbačenost u školi. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 16 (1-2), 87-88.
- Coloroso, B. (2004). *Nasilnik, žrtva i promatrač*. Bios.
- Coopersmith, S. (1967.), *The Antecedents of Self-Esteem*, Freeman.
- Davis, T. (n.d.). *Self-Concept: Definition, Examples, & Psychology Theories*. <https://www.berkeleywellbeing.com/self-concept.html> .

- Duranović, M. i Opić, V. (2013). Mogućnosti prevencije rizičnih ponašanja djece predškolske dobi. *Magistra Iadertina*, 8. (1.), 101-111. <https://doi.org/10.15291/magistra.774> .
- Epstein, S. (1973). The self-concept revisited: Or a theory of a theory. *American psychologist*, 28(5), 404.
- Field, A. (2009) *Discovering Statistics Using SPSS*. 3rd Edition, Sage Publications Ltd.
- Hill, C., Kearnl, H. (2011). *Crossing the Line: Sexual Harrassment in School*. Washington DC: AAUW. <https://eric.ed.gov/?id=ED525785>.
- Hrabri telefon (2012.) *Oblici nasilja među vršnjacima*. <https://udruga.hrbratelefon.hr/novosti/oblici-nasilja-medu-vrsnjacima/> .
- Hrabri telefon. (n.d.). *Bullying – nasilje među vršnjacima*. <https://odrasli.hrbratelefon.hr/clanci/bullying-nasilje-medu-vrsnjacima/> .
- Journal Psyche. (2016). *Revisiting Carl Rogers' theory of personality*. <http://journalpsyche.org/revisiting-carl-rogers-theory-of-personality/> .
- Kekez, A. i Bilić, V. (2015). Zašto dobra djeca rade loše stvari: uloga moralnog odstupanja u različitom angažmanu djece u vršnjačkom nasilju. *Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 61(2), 47–64.
- Kline, R. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling* (drugo izdanje). Guilford.
- Manning, M. A. (2007). Self-concept and self-esteem in adolescents. *Principle Leadership Magazine*.
- Maričević Crljenko, K. (2019). *Obilježja i oblici nasilja među djecom i mladima* (Diplomski rad). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:423188>
- Mazar, N., Amir, O., Ariely, D. (2007). *Uglavnom iskren: Teorija održavanja samopoimanja*. Neobjavljeni rukopis, Massachusetts Institute of Technology.
- Miller, S. A., Church, E. B., Poole, C. (2019.). *Ages & stages: How children develop self-concept*. *Scholastic*. <https://www.scholastic.com/teachers/articles/teaching-content/ages-stages-how-children-develop-self-concept/> .
- Munivrana, A., Pijaca Plavšić, E., Pavlović, V., Perak, J. (2017). Možemo to riješiti! – razumijevanje i upravljanje sukobima. *Osnovni priručnik meditacije*. Forum za slobodu odgoja.
- Munoz, L. (2012). *Theories of Self-Concept Maintenance*. <https://lynnmunoz.wordpress.com/2012/11/22/theories-of-self-concept-maintenance/> .

- Nedimović, T., Biro, M. (2011). *Faktori rizika za pojavu vršnjačkog nasilja u osnovnim školama*. Filozofski fakultet, Novi Sad.
- Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi: Što znamo i što možemo učiniti*. Školska knjiga.
- Pećnik, N., Tokić, A. (2011). *Roditelji i djeca na pragu adolescencije: pogled iz tri kuta, izazovi i podrška*. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Popadić, D. (2009). *Nasilje u školama*. Beograd: Institut za psihologiju i UNICEF. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/nasilje-u-skolama-zaweb.pdf> .
- Pregrad, J. (2010). *Priručnik- Program prevencije vršnjačkog nasilja: Za sigurno i poticajno okruženje u školama*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Pregrad, J. (2010). *Program prevencije vršnjačkog zlostavljanja: za sigurno i poticajno okruženje u školama*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku. <http://www.problemiuponasanju.info/materijali/online-publikacije/1> .
- Puharić, Z., Baričević, M. (2014). Vršnjačko nasilje u osnovnim školama Bjelovarskobilogorske županije. *Sestrinski glasnik*, 19(2), 116-121. <https://doi.org/10.11608/sgnj.2014.19.025>.
- Puzić, S., Baranović, B., Doolan, K. (2011). Školska klima i sukobi u školi. *Socijologija i prostor: časopis za istraživanje prostornog i sociokulturnog razvoja*, 49(3), 335- 358. <https://doi.org/10.5673/sip.49.3.4> .
- Reić Ercegovac, I. (2016). Doživljeno vršnjačko nasilje: relacije s dobi, spolom, razrednim ozračjem i školskim uspjehom. *Školski vjesnik*, 65 (2), 251-271. <https://hrcak.srce.hr/177992>
- Rigby, K. (2002). *New Perspectives on Bullying, United Kingdom: Jessica Kingsley Publishers Ltd.* <https://catalogue.nla.gov.au/catalog/804414>
- Rigby, K. (2006). *Zlostavljanje u školama i što možemo učiniti?*. Mosta d.o.o..
- Rosenberg, M. (1965.), *Society and the Adolescent Self-Image*, Princeton University Press.
- Rutgers University. (2019, May 7). Teen girls more vulnerable to bullying than boys. *ScienceDaily*. www.sciencedaily.com/releases/2019/05/190507110457.htm.
- Sebastian, C., Burnett, S., Blakemore, S. J. (2008). *Development of the self-concept during adolescence. Trends in Cognitive Science*.
- Sesar, K. (2011). Obilježja vršnjačkog nasilja. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (3), 497-526.

- Smith, P., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x>
- Stejskal, D., Vukušić Mahin, A. (2024.) *Stop Cyberbullying! Zagreb*. Škole.hr. <https://www.skole.hr/stop-cyberbullying/> .
- Sušac, N., Rimac, I. i Ajduković, M. (2012). *Epidemiološko istraživanje nasilja među djecom*. Rad prikazan u sklopu nacionalne konferencije „Raširenost nasilja nad djecom u obitelji i među vršnjacima“, 22. i 23. ožujka 2012., Zagreb.
- Sušac, N., Rimac, I. i Ajduković, M. (2016). Učestalost vršnjačkog nasilja s obzirom na obilježja adolescenata i doživljeno nasilje u obitelji.
- UNICEF (2006): *Kako zaustaviti Bullying: Priručnik za roditelje*. Zagreb: UNICEF- Ured za Hrvatsku United States Government. <https://www.stopbullying.gov/whatis-bullying/index.html> .
- UNICEF (2024). *Cyberbullying: Što je to i kako ga zaustaviti*. <https://www.unicef.org/end-violence/how-to-stop-cyberbullying> .
- Vasta, R., Haith, M. H., & Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija*. Naklada Slap: Jastrebarsko.
- Vejmelka, L. (2012). Neke determinante vršnjačkog nasilja u adolescenciji. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(2), 215-240. <https://hrcak.srce.hr/95516> .
- Velki, T., Vrdoljak, G. (2013). Uloga nekih vršnjačkih i školskih varijabli u predviđanju vršnjačkoga nasilnog ponašanja. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 22(1), 101-120.
- Hrvatski zavod za socijalni rad (2014). *Nasilje među djecom*. E-građani. <https://gov.hr/hr/nasilje-medju-djecom/792> .
- World Health Organization (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization.
- World Health Organization (2006). *Developing policies to prevent injuries and violence*. World Health Organization.
- Zenzerović Šloser, I., Jurman, L. (2014). *Prevenција i djelotvorno pristupanje nasilju u vezama mladih putem školskog sustava // Nasilje ostavlja tragove - Zvoni za nenasilje!* Centar za mirovne studije (CMS)
- Zloković, J. (2004). *Nasilje među vršnjacima- problem obitelji, škole, društva*. *Pedagoški istraživanja*, vol.1, br.2, 207-220. <https://hrcak.srce.hr/139356>.

Sažetak

Vršnjačko nasilje predstavlja čest oblik agresivnog ponašanja među djecom i mladima. Ono može značajno utjecati na mentalno zdravlje žrtava. Samopoimanje, koje se odnosi na način na koji pojedinac percipira svoje sposobnosti i vrijednosti, igra ključnu ulogu u oblikovanju ponašanja, emocija i međuljudskih odnosa, a često je narušeno kod osoba koje su doživjele nasilje.

Istraživanje provedeno u ovom radu analizira utjecaj vršnjačkog nasilja na samopoimanje studenata. Korišten je anketni upitnik distribuiran na uzorku od 231 studenta različitih fakulteta. Uzorak obuhvaća studente koji su doživjeli različite oblike vršnjačkog nasilja, kao i one koji nisu bili izloženi nasilju. Analiza podataka provedena je putem statističkih metoda, uključujući t-test i ANOVA, kako bi se procijenila razlika u razinama samopoimanja između različitih grupa.

Rezultati istraživanja ukazuju na značajnu razliku u razini samopoimanja između studenata koji su bili žrtve nasilja i onih koji nisu. Studenti izloženi nasilju, posebno fizičkom, imali su niže prosječne razine samopoimanja utjecaja. Visoka standardna devijacija među žrtvama psihičkog nasilja ukazuje na različite individualne reakcije na ovaj oblik nasilja, što otežava njegovo potpuno razumijevanje.

Spol se nije pokazao kao značajan faktor u oblikovanju samopoimanja među žrtvama vršnjačkog nasilja, što je dovelo do odbacivanja druge hipoteze. Istraživanje je pokazalo da je većina ispitanika ženskog spola, dok je broj muških ispitanika bio značajno manji, što može predstavljati ograničenje u analizi rezultata.

Istraživanje naglašava važnost ranog prepoznavanja i intervencija u slučajevima vršnjačkog nasilja kako bi se umanjile njegove negativne posljedice na samopoimanje i psihološko zdravlje mladih. Rezultati pružaju osnovu za daljnja istraživanja i razvoj strategija za smanjenje utjecaja vršnjačkog nasilja.

Ključne riječi: vršnjačko nasilje, oblici vršnjačkoga nasilja, samopoimanje

Abstract

Peer violence represents a common form of aggressive behavior among children and adolescents. It can significantly impact the mental health of victims. Self-concept, which refers to how an individual perceives their abilities and worth, plays a crucial role in shaping behavior, emotions, and interpersonal relationships, and is often disrupted in individuals who have experienced violence.

The research conducted in this study analyzes the impact of peer violence on the self-concept of students. A questionnaire was distributed to a sample of 231 students from various faculties. The sample includes students who have experienced different forms of peer violence, as well as those who have not been exposed to violence. Data analysis was performed using statistical methods, including t-tests and ANOVA, to assess the difference in self-concept levels between different groups.

The results indicate a significant difference in self-concept levels between students who were victims of violence and those who were not. Students exposed to violence, particularly physical violence, had lower average levels of self-concept. The high standard deviation among victims of psychological violence suggests varied individual reactions to this form of violence, complicating a full understanding of its impact.

Gender was not found to be a significant factor in shaping self-concept among victims of peer violence, leading to the rejection of the second hypothesis. The study revealed that the majority of participants were female, while the number of male participants was significantly smaller, which may present a limitation in analyzing the results.

The research underscores the importance of early detection and intervention in cases of peer violence to mitigate its negative effects on self-concept and mental health. The results provide a foundation for further research and the development of strategies to reduce the impact of peer violence.

Keywords: peer violence, forms of peer violence, self-concept

Prilozi

Slika 1. Maslowljeva hijerarhija potreba.....	4
Tablica 1. Rezultati ispitivanja normalnosti distribucije istraživanih varijabli (N = 231).....	24
Tablica 2. Rezultati Mann-Whitney U testa - samopoimanje s obzirom na izloženost nasilju	25
Tablica 3. Rezultati Mann-Whitney U testa - samopoimanje s obzirom na spol.....	25

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Sara Burazin, kao pristupnica za stjecanje zvanja magistra primarnog obrazovanja, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da ni jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, rujan 2024.

Potpis

Sara Burazin

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOGA FAKULTETA U SPLITU**

Studentica: Sara Burazin

Naslov rada: Utjecaj vršnjačkog nasilja na samopoimanje kod studenata

Znanstveno područje i polje: društvena znanost, psihologija

Vrsta rada: diplomski rad

Mentorica rada: doc. dr. sc. Katija Kalebić Jakupčević

Komentor rada: dr. sc. Bruno Barać

Članovi povjerenstva (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime):

doc. dr. sc. Katija Kalebić Jakupčević

dr. sc. Bruno Barać

doc. dr. sc. Suzana Tomaš

doc. dr. sc. Lada Maleš

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* (NN br. 119/22).

Split, rujan 2024.

Potpis studenta/studentice: Sara Burazin

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.